

18. oktoobril 2024

Lp õiguskantsler Ülle Madise

Keskkonnaamet andis 2. juulil 2024 kliimaministeeriumi haldusalas tegutseva Eesti Geoloogiateenistuse taotlusel välja üldgeoloogilise uurimistöö loa nr YGUL/521950 väljastamise korralduse (02.07.2024 nr DM-128277-8)¹ fosforiidiga seotud proovide võtmiseks maapõuest Lääne-Virumaal Toolse maardla alal Aru-Lõuna karjääris. Selle korralduse põhjendustes on märgitud:

„Eesti Geoloogiateenistuse esitatud taotluse seletuskirja kohaselt ei ole taotletava üldgeoloogilise uurimistöö eesmärk maavarade otsing, uute maardlate moodustamine ega maavaravarude arvele võtmine, vaid on maapõueseaduse § 4 lg 1 alusel käsitletav maapõue geoloogilise ehituse selgitamise eesmärgil teostatava teadusuuringuna.”

See seisukoht on sõna-sõnalt üle võetud nimetatud taotluse seletuskirjast, mille esitas Eesti Geoloogiateenistus 24. aprillil 2024. aastal menetluses M-128277 dokumendi numbril DM-128277-1 all.²

Samas seletuskirjas on märgitud, et „projekti eesmärkide saavutamiseks on vajalik koguda fosforiidiproov, milleks Eesti Geoloogiateenistus (EGT) taotleb üldgeoloogilise uurimistöö luba”. Samuti on märgitud, et taotletava uurimise „põhieesmärk on Kallavere kihistu fosforiidiproovi kogumine teadus- ja arendusuuringuks”, ning lisatud: „Katsete eesmärk on välja selgitada ning valida parim võimalik tehnoloogia, mis sobib Eesti fosforiidi töötlemiseks ning haruldaste muldmetallide eraldamiseks ja väärindamiseks.”

Seletuskirja lk 2 on märgitud, et uurimise käigus rajatavate „puuraukude asukoht on valitud selliselt, et kogutav fosforiidi kivimmaterjal iseloomustaks [...] uuringuala keskmist kvaliteeti”.

Edasi on seletuskirjas (lk 3) osutatud, et puurimistöode käigus rajatakse mitu uuringupuurauku hüdrogeoloogilisteks mõõtmisteks.

Seletuskirja lk 7 on muu hulgas täpsustatud, et puuraukudest proovide võtmisel on eesmärk kindlustada, „et antud ala fosforiidi kvaliteet on väga lähedane uuringuala keskmisele modelleeritud väärtusele”. Samuti on mainitud: „Erinevatest aukudest pärit fosforiit segatakse kokku ja homogeniseeritakse, seejärel pakendatakse suurtesse kottidesse (*big bag*).”

Lk 8 on märgitud, et planeeritavad tööd sisaldavad muu hulgas:

- „– esindusliku fosforiidi kivimmaterjali kogumist;
- esindusliku glaukoniit liivakivi kivimmaterjali kogumist;
- esindusliku graptoliitargilliidi kivimmaterjali kogumist”.

ERRi 30. septembri 2024. aasta uudisest (Rene Kundla, „Lääne-Virumaal alustati fosforiidi testpuurimistega”)³ nähtub, et Eesti Geoloogiateenistuse tellimisel on alustatud puurimistöid, mille eesmärk on muu hulgas tuua maa peale katsete

¹ https://kotkas.envir.ee/permits/public_document_view?1=1&document_id=134987

² https://kotkas.envir.ee/permits/public_document_view?1=1&document_id=130078

³ <https://www.err.ee/1609475496/laane-virumaal-alustati-fosforiidi-testpuurimistega>

tegemiseks ligikaudu 25 tonni fosforiiti, et – Eesti Geoloogiateenistuse projektijuhi Lauri Joosu sõnul – „testida fosforiidi rikastamist ja fosforhappe tootmist. Mis on veel väga oluline – uurida, kuidas selle protsessi käigus on võimalik eraldada haruldasi muldmetalle, mis samuti fosforiidis esinevad”.

ERRis varem, 26. septembril 2024 ilmunud usutluses (Rene Kundla, „Fosforiidimaardla testpuurimistega on kavas alustada sel nädalal”)⁴ vastas Eesti Geoloogiateenistuse nõunik Erki Peegel ajakirjanik Rene Kundla küsimusele „Kui maavara on ühel momendil maa peale toodud, siis mis saab tast edasi?”, nii, et plaanis on „teha tehnoloogilisi katseid, et aru saada, kuidas on võimalik fosforiiti vääridada ja millised on võimalused fosforiidi seest haruldasi muldmetalle kätte saada”. Ajakirjaniku küsimusele „Millele need uuringud veel keskenduvad lisaks fosforiidi väärtusele?” vastas Erki Peegel järgmiselt:

„Kui me mõtleme maavarade vääridamisele ning käimasolevate fosforiidi ja teiste kriitiliste toormete uuringutele, siis fosforiit sisaldab haruldasi muldmetalle, nagu näiteks neodüüm, mida kasutatakse elektrituulikutes. Eesmärk on teada, kuidas neid muldmetalle fosforiidist kätte saada.

Uurimise fookuses on ka fosforiidikihi peal asuv graptoliitargilliit ehk vana nimetusega diktüoneema-kiltkivi. See sisaldab vanaadiumi, mis on samuti rohe- ja digipöördeks vajalik kriitiline toore. Graptoliitargilliit sisaldab ka uraani.

Samuti uurime graptoliitargilliidi peal asuvat glaukoniitliivakivi, mis sisaldab kaaliumi.

Uurimisküsimused ongi, mil moel on võimalik erinevaid metalle maavaradest eraldada ja kas see on majanduslikult mõistlik. Praegu tegelikult sellele selget vastust ei ole.”

Maavarade vääridamine, mida on mainitud nii eespool viidatud seletuskirjas kui ka usutluses, eeldab maavarade kaevandamist ja võimalikku kavatsust või eesmärki neid kaubastada.

Vääridamist on maininud ka kliimaministerium, kes saatis 19. jaanuaril 2024 välja sõnumi, et Eestis leiduvate kriitiliste maavarade tark vääridamine loob riigile arvestatava majandusliku võimaluse ja et kliimaministerium asub looma kontsessioonimehhanismi Eestis leiduvate kriitiliste maavarade kasutuselevõtmiseks.⁵

Kriitilised maavarad ehk kriitilised toormed on Eesti Geoloogiateenistuse veebilehe⁶ andmetel „loodusressursid, mis on Euroopa Liidu majanduse jaoks strateegiliselt tähtsad ning kõrge varustuskindluse riskiga”. Samal lehel on märgitud, et kriitiliste toormete „hulka kuuluvad fosforiit ja selles leiduvad haruldased muldmetallid, samuti graptoliitargilliidis leiduv vanaadium”.

Kontsessioon tähendab erasektorile antavat luba riigi varade kasutamiseks – maavara puhul kaevandamiseks.

Septembris 2024 teatas kliimaministerium plaanist võtta kasutusse Eestis leiduvad fosforiidivarud ja teisi maavarasid, põhjendades seda majandusliku kasuga: Eesti maapõues leidub väärtuslikke ressursse, nagu fosforiit, magneesium, vanaadium,

---

⁴ <https://www.err.ee/1609471099/fosforiidimaardla-testpuurimistega-on-kavas-alustada-sel-nadalal>

⁵ <https://kliimaministerium.ee/uudised/kliimaminister-michal-meil-leiduvate-kriitiliste-maavarade-tark-vaarindamine-loob>

⁶ <https://www.egt.ee/juhendid-oppematerjalid/populaarteadus-huvilisele/kriitilised-toormed>

rauamaak ja haruldased muldmetallid, mille järele on Euroopa Liidus ja maailmaturul suur nõudlus.⁷

Sellest võib järeldada, et kuigi praegu alustati Virumaal vaid uuringuid, tehti seda eesmärgiga asuda kaevandama fosforiiti ja muid maavarasid, mida Eestis praegu ei kaevandata. Kui sellist eesmärki ei oleks, oleks ministeeriumi otsus alustada kriitiliste maavarade kasutuselevõtmisega seotud kontsessioonimehhanismi loomist enne uuringute lõpuleviimist ennatlik ja kujutaks endast ressursi raiskamist.

Maapõueseaduse (MaaPS) § 4 eristab kaht liiki geoloogilisi uurimisi. Lõikes 1 käsitletav üldgeoloogiline uurimistöö on „maapõue geoloogilise ehituse selgitamise eesmärgil tehtav teadusuuring või geoloogiline töö”. Lõikes 2 käsitletav maavara geoloogiline uuring on „maavara arvele võtmise ja kaevandamise eesmärgil tehtav geoloogiline töö”.

Sama seaduse §-s 19 on täpsustatud, mida tähendab „üldgeoloogiline uurimistöö”, ja §-s 20 on täpsustatud, mida tähendab „geoloogiline uuring”. Vastavalt § 20 lõikele 1 selgitatakse geoloogilise uuringu käigus muu hulgas maavara „koostis ja tehnoloogilised omadused ning määratakse uuritavate looduslike lasundite, sealhulgas maavara võimalikud kasutusala”. Vastavalt § 20 lõikele 2 hinnatakse geoloogilise uuringu käigus muu hulgas „hüdrogeoloogilisi tingimusi”.

Seega on uuring, mille käigus selgitatakse kaevandamise eesmärgil muu hulgas maavara koostist ja tehnoloogilisi omadusi ning määratakse uuritavate looduslike lasundite, sealhulgas maavara võimalikke kasutusalasid, samuti hinnatakse hüdrogeoloogilisi tingimusi, MaaPS § 4 lõike 2 ja § 20 lõigete 1 ja 2 kohaselt „geoloogiline uuring”.

Üldgeoloogilise uurimistöö tunnuste hulgas (MaaPS § 4 lg 1 ja § 19) selliseid töid loetletud ei ole.

Meie arusaama kohaselt hõlmavad eespool viidatud seletuskirjas ja ERRis avaldatud usutluses kirjeldatud tööd maavara kvaliteedi, koostise ja tehnoloogiliste omaduste ning ka hüdrogeoloogiliste tingimuste hindamist ning nende tööde eesmärk on samade maavarade võimalik tulevane kasutuselevõtt ja väärimine, mis eeldab nende maavarade kaevandamist. Eespool viidatud materjalidest ei nähtu, nagu oleks kõnealuse uurimise eesmärk sellest enam või koguni ainult selgitada maapõue geoloogilist ehitust.

Eeldusel, et tegemist on maavarade kasutusele võtmise ja tulevase kaevandamise eesmärgil tehtava tööga, näib samuti tõenäoline, et selle töö kaudne, kaugem eesmärk võib olla ka edaspidine fosforiidi prognoosvarude (Rakvere maardla alal miljardid tonne⁸) arvelevõtmine.

Seega näib, et eespool viidatud seletuskirjas, usutluses ja uudises kirjeldatud tööd vastavad oluliselt suuremas ulatuses maavara geoloogilise uuringu kui üldgeoloogilise uuringu tunnustele – või ainult maavara geoloogilise uuringu tunnustele.

---

⁷ <https://www.aripaev.ee/uudised/2024/09/20/kliimaminister-loodab-fosforiidiga-riigile-sadu-miljoneid-kuhveldada>

⁸ Rakvere maardla juurde kuulub nn plokk 25, mille pindala on 826 km² ja milles on fosforiidi prognoosvaru 8,396 miljardit m³ (allikas: Eesti Geoloogiateenistus, *Maardlatele ja maavarade perspektiiv- ning levialadele taastuvenergeetika taristu rajamise analüüs. Kirde- ja Kesk-Eesti, Rakvere, 2021, lk 116*).

Samale asjaolule on juhtinud tähelepanu ka Maa-ameti geoloogia osakonna juhataja Reet Roosalu, kes on 30. aprillil Keskkonnaametile kirjutanud (30.04.2024 nr 9-3/24/5722-2):⁹ „Kuivõrd taotluse seletuskiri kirjeldab läbivalt, et uuringu läbiviimise eesmärk on kaevandamisvõimaluste täpsustav hindamine, mitte maapõue geoloogilise ehituse selgitamine, palume Keskkonnaametil analüüsida, kas esitatud taotluse vorm on valitud õigesti.”

Samuti tähelepanu, et sama menetluse ajal Keskkonnaametist 5. augustil 2024 Eesti Keskkonnaühenduste Kojale saadetud vastuses (05.08.2024 nr DM-129106-2, *quod vide*)¹⁰ arvamustele uurimistöö loa väljastamise korralduse eelnõu kohta on märgitud, et maapõueseaduse § 29 „enam ei kohusta üldgeoloogilise uurimistöö loa andmist tegema avatud menetlusega”.

Samas vastuses on Keskkonnaamet täpsustanud, et „kuivõrd mitte-avatud menetluse korral ei ole Keskkonnaametil kohustust teavitada menetluse algetappides ka kohalikku omavalitsust, tegi Keskkonnaamet seda siiski menetluse käigus ning esitas eelnõu Rakvere Vallavalitsusele tutvumiseks. Antud eelnõu võeti volikogu päevakorda, mis on avalik info. Samuti oli võimalik volikogu istungit vaatamas käia. Rakvere vallavolikogu istungit (ning antud eelnõud) kajastasid mitmed kohalikud ning riiklikud ajalehed (nt Lääne-Virumaa uudised, Virumaateataja (Postimees, ERR))”.

Oleme siiski seisukohal, et seesugused suvaotsused kohaliku omavalitsuse teavitamise kohta ei saa üldsuse ja keskkonna huvide seisukohast asendada avatud menetlust.

Avatud menetlus on keskkonnamõjudega seotud erimenetlus, mis eeldab laialdast asjaosaliste kaasamist ja arutelu. MaaPS § 29 kohaselt tuleb anda uuringuload avatud menetluses, kui ei ole tegu erandiga. Üldgeoloogiline uurimistöö võib olla niisugune erand. See tekitab küsimuse, kas uuringuload andmise õigusliku aluse valik – mille kohaselt on käesoleval juhul tegu üldgeoloogilise uurimistööga, mitte geoloogilise uuringuga – *on tegelikult kooskõlas tehtava töö sisuga ja maapõueseaduse mõttega*. Samuti tekitab see küsimuse, kas niisuguse valiku eesmärk võis olla minna vähemalt osaliselt mööda riigihalduses väga olulisest avalikkuse põhimõttest.

Sellega seoses palume Teil hinnata üldgeoloogilise uurimistöö loa nr YGUL/521950 väljastamise korralduse (02.07.2024 nr DM-128277-8) õigusliku aluse valiku kooskõla maapõueseadusega – sealhulgas maapõueseaduse mõttega – ja teiste Eesti õigusaktidega ning sellest tulenevalt Aru-Lõuna karjääris juba alustatud uurimistööde õiguspärasust. Konkreetsemalt: kas kõnealuse uuringu õiguslikuks aluseks on õigesti valitud maapõueseaduse § 4 lõige 1 või oleks selleks tulnud valida sama seaduse § 4 lõige 2?

Juhime eraldi tähelepanu järgmisele asjaolule.

Esitame käesoleva avalduse Eesti Vabariigi kodanikena, kuid kuna allakirjutanute seas on ka erakonna Eesti Rahvuslased ja Konservatiivid juhatuse otsuse tegemiseks vajalik enamus, esitame selle avalduse ühtlasi erakonna Eesti Rahvuslased ja Konservatiivid nimel.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (KeÜS) § 31 lõike 1 punkti 1 kohaselt on valitsusväline keskkonnaorganisatsioon muu hulgas „mittetulundusühing [...], kelle põhikirjaline eesmärk on keskkonnakaitse ning kes oma tegevusega edendab keskkonnakaitset”.

---

⁹ https://kotkas.envir.ee/permits/public_document_view?1=1&document_id=130501

¹⁰ https://kotkas.envir.ee/permits/public_document_view?1=1&document_id=136893

Erakonna Eesti Rahvulased ja Konservatiivid põhikirja punkti 1.3 kohaselt on erakonna eesmärk muu hulgas tegutseda oma liikmete ja toetajaskonna poliitilistes huvides ning esindada oma liikmete tahet, tuginedes selles erakonna programmile. Sama punkti kohaselt on erakonna tegevuse eesmärk „otseselt suunatud [...] ökoloogilise tasakaalu saavutamisele, lähtudes säästva arengu põhimõtetest”. Ökoloogilise tasakaalu saavutamine on vahetult seotud keskkonnakaitsega. Erakonna programmis, millele viitab põhikirja punkt 1.3, on punktides 38 ja 39 otseselt viidatud loodushoiule ning sellele, et erakonna eesmärk on loodusliku mitmekesisuse ja pärandmaastike kaitse, mis samuti tähendab sisuliselt keskkonnakaitset. Punktis 38 on samuti märgitud, et erakond „ei toeta praeguses olukorras fosforiidi kaevandamist Virumaal”.

Sellele tuginedes on allakirjutanud erakonna Eesti Rahvulased ja Konservatiivid liikmed seisukohal, et erakond Eesti Rahvulased ja Konservatiivid kvalifitseerub ka valitsusväliseks keskkonnaorganisatsiooniks KeÜS § 31 tähenduses ning tal on analoogia alusel (KeÜS §-ga 30) põhjendatud huvi esitada käesolev avaldus ka erakonnana. Oleksime soovinud – ja meie hinnangul oleks meil olnud õigus – selles küsimuses osaleda avatud menetluses, mida ilmselt õigusliku aluse valikust tulenevalt ei korraldatud.

Lugupidamisega

Silver Kuusik
Jaak Valge (Riigikogu liige)
Ants Frosch (Riigikogu liige)
Andres Aule
Ruuben Kaalep
Andri Kiige
Helle Kullerkupp
Annika Leies
Helen Rebane
Raul Siem
Rein Suurkask

Erakond Eesti Rahvulased ja Konservatiivid

Erakonnavälise pöördujana: Leo Kunnas (Riigikogu liige)